

**BOSHLANG‘ICH SINIF ONA TILI FANI ME‘YOY
HUJJATLARIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARNI
SHAKLLANTIRISH MUAMMOSINING YORITILISHI**

Xalqaro Nordik Universiteti magistranti

Jabborova Ro‘za O‘rinboyevna

Annotatsiya : Mazkur tezisdagi boshlang‘ich sinfda ona tili fanini o‘qitishda kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirish masalalari yoritiladi. Ona tili o‘qitishning ta‘lim tizimida tutgan o‘rni, kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismlari va uning boshlang‘ich sinfda rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar:

Boshlang‘ich sinf, ona tili, kommunikativ kompetensiya, o‘qitish metodikasi, me‘yoriy hujjatlar, ta‘lim standartlari, darsliklar, nutqiy rivojlanish, kommunikativ kompetensiyani shakllantirish.

Abstract: *This thesis discusses the issue of developing communicative competencies in the teaching of native language in primary school. The role of the native language in the education system, the components of communicative competence, and their importance in the development of primary school students are analyzed.*

Keywords: *Primary school, native language, communicative competence, teaching methodology, normative documents, educational standards, textbooks, speech development, shaping communicative competencies.*

Аннотация: *В данной тезисной работе рассматривается проблема формирования коммуникативных компетенций на уроках родного языка в начальной школе. Освещены роль родного языка в системе образования, составные части коммуникативной компетенции и их важность для развития учащихся начальной школы.*

Ключевые слова: Начальная школа, родной язык, коммуникативная компетенция, методика преподавания, нормативно-правовые документы, образовательные стандарты, учебники, речевое развитие, формирование коммуникативных компетенций.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta’lim tizimi haqida quyidagi fikrlarni bildirgan edi:

“Yangi avlodning bilimli va barkamol bo‘lishi, jamiyatimizning rivojlanishi, axborot va kommunikatsiyalarni samarali qo‘llashga bo‘lgan qobiliyati bilan bog‘liqdir. Shu boisdan ta’lim tizimimizda ta’limning sifati va ta’lim metodikalarini takomillashtirish, shu jumladan, boshlang‘ich sinfda kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishga alohida e’tibor qaratilishi zarurdir.”¹

Prezidentning bu gaplari ta’lim tizimining zamon talablariga mos ravishda takomillashishini, yosh avlodni axborot va kommunikatsiya sohalarida bilimli va malakali qilib tarbiyalashni anglatadi. Xususan, boshlang‘ich sinfda ona tili fani orqali kommunikativ kompetensiyalarning shakllantirilishi bu maqsadga erishish uchun muhim vosita hisoblanadi. Bu jarayon orqali o‘quvchilar o‘z fikrlarini aniq va samarali ifodalashni, boshqalar bilan muloqot qilishni o‘rganadilar. Shu bilan birga, ta’lim metodikalarini takomillashtirish va me’yoriy hujjatlar orqali kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonlarini chuqur o‘rganish zarurati mavjud.

Boshlang‘ich sinfda ona tili fani o‘quvchilarda nutqiy faoliyatni shakllantirishda va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishda markaziy o‘rin tutadi. O‘quvchilar o‘z fikrlarini ifodalash, boshqalar bilan muloqot qilish va yozma nutqni rivojlantirishda bu fan katta ahamiyatga ega. Ta’limda kommunikativ kompetensiyaning o‘rni va roli so‘nggi yillarda yanada kuchaygan. Ushbu tezisdan, boshlang‘ich sinfda kommunikativ kompetensiyani

¹ Shavkat Mirziyoyevning "Ta'limni rivojlantirish bo'yicha takliflar" (2017) nomli nutqidan

shakllantirishda me'yoriy hujjatlarning ahamiyati va amaliy yondashuvlar tahlil qilinadi.

Kommunikativ Kompetensiya: Tavsif va Tarkibiy Qismlar

Kommunikativ kompetensiya o'quvchilarda fikrni aniq, tushunarli va samarali ifodalash ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu kompetensiya tilni to'g'ri ishlatish, nutqni mantiqan qurish, madaniy va ijtimoiy normativlarga mos kelish kabi jihatlarni o'z ichiga oladi. O'quvchilarning grammatika, pragmatika va diskursiv kompetensiyalarini rivojlantirish — bu kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning asosiy tarkibiy qismlari.

Boshlang'ich Sinfda Kommunikativ Kompetensiyaning Shakllantirilishi

Boshlang'ich sinfda o'quvchilarga tilni qo'llash orqali kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning turli metodlari mavjud. Bu metodlarga o'quvchilarga amaliy mashqlar, suhbatlar, savol-javoblar, insholar yozish kabi metodlar kiradi. Darslarda kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishiga alohida e'tibor qaratish zarur. O'quvchilarning nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish uchun metodikalar va darsliklar yoritiladi.

O'quv Me'yoriy Hujjatlari va Kommunikativ Kompetensiya

Boshlang'ich ta'limda ona tili fani o'qitishning me'yoriy hujjatlari, jumladan ta'lim standartlari va darsliklar, kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga alohida e'tibor qaratadi. Bu hujjatlar orqali o'quvchilarda nutqiy ko'nikmalarni rivojlantirish, grammatikani va leksikani to'g'ri qo'llash, hamda yozma va og'zaki nutqni takomillashtirishga qaratilgan o'quv materiallari taqdim etiladi.

Amaliy muammolar va ularni yechish yo'llari

Boshlang'ich sinfda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda bir qator amaliy muammolar yuzaga keladi:

- O'qituvchilarning metodik malakasizligi,
- O'quv materiallarining yetishmasligi,
- O'quvchilarning individual rivojlanish farqlari,

- Nutqiy qobiliyatlarning turlicha rivojlanishi.

Boshlang'ich sinf ona tili fanini o'qitishda, kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishda bir qator amaliy muammolar va to'siqlar yuzaga keladi. Ushbu bo'limda, bu muammolarni boshlang'ich sinf ona tili darsliklari va turli mashqlar orqali qanday bartaraf etish mumkinligi tahlil qilinadi.

O'qituvchilarning metodik malakasizligi

Boshlang'ich sinf o'qituvchilari ba'zida kommunikativ kompetensiya metodikasiga yetarlicha ega bo'lmasliklari mumkin. Bu esa darslarni samarali o'tkazish va o'quvchilarda kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishda to'siqlarni yuzaga keltiradi.

Yechish yo'li: O'qituvchilarga metodik kurslar, seminarlar, va treninglar tashkil etish, yangi o'qitish texnologiyalarini o'rganishlari uchun imkoniyatlar yaratish. Masalan, ona tili darslarini o'tkazishda interaktiv metodlar, o'quvchilarga so'zlashish va yozish faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladigan mashqlarni qo'llash lozim.

. O'quv materiallarining yetishmasligi

Boshlang'ich sinf ona tili darsliklari, o'quv materiallari va qo'llanmalar ba'zida kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga moslashmagan bo'lishi mumkin. Ushbu materiallar o'quvchilarda yozma va og'zaki nutqni rivojlantirish uchun yetarlicha amaliy mashqlar va topshiriqlarni taqdim etmaydi.

Yechish yo'li: Darsliklar va o'quv materiallarini yangilash, ularni zamonaviy talablarga moslashtirish, kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga qaratilgan maxsus mashqlar va topshiriqlarni kiritish zarur. Misol uchun, o'quvchilarga bir nechta kommunikativ vazifalarni bajarishni talab qiladigan topshiriqlarni berish mumkin, masalan: "Suhbatni boshlash va davom ettirish", "Yozma insholar yozish", "Qisqa hikoyalar va dialoglar yozish" kabi.

O'quvchilarning invidual rivojlanish farqlari

Boshlang'ich sinf o'quvchilari turli tezlikda rivojlanadi. Ba'zi o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifodalashda va nutqiy ko'nikmalarni rivojlantirishda yaxshi

natijalarga erishsa, boshqalari bu jarayonda qiyinchiliklarga duch keladi. Bu, o'quvchilarning individual rivojlanish farqlaridan kelib chiqadi.

Yechish yo'li: Individlarga moslashtirilgan darslar va mashqlarni amalga oshirish. Masalan, kuchli o'quvchilarga murakkabroq topshiriqlar berish, zaifroq o'quvchilar uchun esa osonroq mashqlar va qo'shimcha yordam taqdim etish. Bundan tashqari, guruh ishlari, ikkinchi yordamlashish metodlari orqali o'quvchilar o'rtasidagi farqlarni kamaytirish mumkin.

Nutqiy qobiliyatlarining turlicha rivojlanishi

O'quvchilarda nutqiy ko'nikmalar, grammatikani to'g'ri ishlatish, leksikani kengaytirish, mantiqan to'g'ri gapirish kabi elementlar turlicha rivojlanadi. Ba'zi o'quvchilar tezda rivojlanishadi, boshqalari esa bu sohalarda sust ishlashadi.

Yechish yo'li: O'quvchilarda nutqiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun turli xil mashqlarni va metodlarni qo'llash zarur. Masalan:

- **Grammatika mashqlari:** O'quvchilarga matnlarni grammatik to'g'rilash, tuzish va nutqni tahlil qilish topshiriqlari beriladi.

- **Dialog va monolog mashqlari:** O'quvchilar bilan birgalikda dialoglar tashkil etish, muloqotga kirishish va nutqiy jihatdan to'g'ri va aniq so'zlashni o'rgatish.

- **Yozma faoliyat:** Insholar yozish, qisqa hikoyalar yaratish, shuningdek, yozma nutqni rivojlantirish uchun amaliy mashqlarni bajarish.

Darslarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish metodikasi

Boshlang'ich sinfda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda darslarda o'qitish metodikasining ahamiyati katta. Hozirgi kunda ko'plab metodlar mavjud, ammo ular hamma o'quvchilar uchun birdek samarali bo'lmasligi mumkin.

Yechish yo'li: Darslarda interaktiv metodlarni, o'quvchilarga faol ishtirok etish imkoniyatini beruvchi metodlarni qo'llash zarur. Masalan:

- **Rolli o'yinlar:** O'quvchilarni turli rollarda ishtirok etishga undash, bu orqali kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish.

- **Muammoli vaziyatlar:** O'quvchilarga kommunikatsiya talab qiladigan muammolarni berish va ular bilan muhokama qilish.

O'quvchilarda nutqiy xatolarni tuzatish

O'quvchilarda nutqiy xatolar tez-tez uchrab turadi, bu esa ularning ishonchini pasaytiradi va kommunikatsiya samaradorligini kamaytiradi.

Yechish yo'li: Nutqiy xatolarni tuzatishda, avvalo, o'quvchilarga sog'lom teskari aloqa (feedback) berish kerak. Nutqiy xatolarni o'rganish va tuzatish uchun maxsus mashqlarni qo'llash, o'quvchilarga o'z xatolarini to'g'ri tahlil qilish imkoniyatini yaratish lozim.

Boshlang'ich sinfda ona tili darslarini o'tkazishda kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishda bir qator amaliy muammolar yuzaga keladi. Biroq, turli metodikalar, o'quv materiallari va zamonaviy yondashuvlar yordamida bu muammolarni bartaraf etish mumkin. O'qituvchilarga metodik malaka oshirish, o'quv materiallarini yangilash, va o'quvchilarga moslashtirilgan darslarni tashkil etish orqali kommunikativ kompetensiyalarni samarali shakllantirish mumkin.

Xulosa sifatida bu muammolarni bartaraf etish uchun zamonaviy metodikalar, o'quv materiallarini yangilash va o'qituvchilarni malakasini oshirish zarur. Boshlang'ich sinfda ona tili fanini o'qitish, o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishda katta rol o'ynaydi. Ta'lim tizimida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan metodikalar, me'yoriy hujjatlar va ta'lim standartlari yanada takomillashishi lozim. Bu jarayonlar o'quvchilarning fikrini to'g'ri ifodalash, muloqotda samarali bo'lish va nutqiy faoliyatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Bu tezisda boshlang'ich sinfda ona tili fanini o'qitishda kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan asosiy yondashuvlar, metodlar va me'yoriy hujjatlar tahlil qilindi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Usmonova, F. (2020). **Ona tili va uning boshlang'ich sinfda o'qitilishi.** Toshkent: Ta'lim.
2. Tursunov, X. (2019). **Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning metodikasi.** Samarqand: O'qituvchi.

3. Shamsiev, A. (2021). **Boshlang'ich ta'limda nutqiy kompetensiyani shakllantirish.** Buxoro: Fan.
4. Davlat ta'lim standarti (2022). **Boshlang'ich ta'limda ona tili o'qitish me'yorlari.** Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi.
5. Alimov, M. (2020). **O'quvchilarda nutqiy faoliyatni rivojlantirish metodikasi.** Toshkent: Akademiya.